

AYRIMCILIK VE EŞİTSİZLİĞİN KANITI:

ANAYASA TASLAĞI

Yasemin Öz

2007 Genel Seçimleri sonrasında sivil anayasa tartışmaları gündeme geldiğinden beri, LGBTT örgütleri Anayasa'daki eşitlik maddesine "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği" ibarelerinin eklenmesi için mücadele ediyor. Daha önce 2003 yılında yapılan Türk Ceza Kanunu değişim sürecinde de ayrımcılık maddesine "cinsel yönelim" ve "cinsiyet kimliği" ifadelerinin konulması talep edilmiş; ancak maddede geçen "cinsiyet" kelimesinin eşcinselleri de kapsadığı ileri sürülerek bu talep reddedilmişti. Her alanda ayrımcılığa uğrayan, toplumsal dışlanmaya ve nefret cinayetlerine maruz kalan lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüellerin varlıklarının ve haklarının tanınması anlamına gelecek bu talebe, Anayasa'da kısmi değişiklik öngören son pakette de yer verilmiyor. Yasemin Öz, bu yazısında son anayasa değişiklik paketinin olumlu yanları olmakla birlikte yüksek siyasete endekslendiğini, kadınlar ve LGBTT bireylerle ilgili acil ve hayati konuları tali duruma düşürdüğünü belirtiyor. LGBTT örgütlerin anayasal hak mücadelesinde yaptığı çalışmalarını hatırlatırken paketin toplumsal olarak dezavantajlı kesimlerin ihtiyaçlarını karşılamadığının, temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almadığının, işçi ve azınlık haklarına dair de yenilik getirmediğinin altını çiziyor.

Bir süredir devam eden Anayasa değişikliği çalışmaları gösteriyor ki, tartışılan Anayasa değişiklikleri gerçek anlamda siyasi ve toplumsal bir dönüşümü hazırlama iddiasında değil. Zira, yapılmaya çalışılan değişiklikler, yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki dengenin nasıl değişeceğine odaklanan ve "yüksek siyaseti" ilgilendiren değişiklikler. Elbette bu "yüksek siyaset" denen mefhumun her bir bireyin yaşamında, ideolojik ve siyasal yapılanmada ve bunun gündeliğe yansımada etkisi büyük. Ve önerilen değişikliklerin de olumlu yanları var. Ancak, zihniyet güçler dengesine odaklanınca, toplumun pek çok kesimi için acil ve hayati olan konuların tali duruma düşmesi ve toplumun taleplerine sıra gelmemesi de kaçınılmaz.

Buna rağmen, uzun soluklu ve toplumsal söz sahibi olmayı başarmış kadın hareketinin mücadelesiyle, Anayasa'nın eşitliği düzenleyen 10. maddesine ilişkin olarak, bir kısmını kadın hareketinin de onayladığı bazı değişiklik önerileri Anayasa taslağında yer aldı.

Hükümetin hazırladığı taslakta 10. maddeye ilişkin şu şekilde bir değişiklik öngörülüyor: **“7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasının sonuna “Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” cümlesi ve aynı maddeye ikinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiş, devamındaki fıkralar buna göre teselsül ettirilmiştir. “Çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi özel surette korunması gerekenler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılamaz.”**

Ancak, mevcut öneri kadın hareketinin dahi taleplerini karşılamaktan uzak. Bunun yanı sıra, LGBT hareketi Anayasa'nın 10. maddesine “cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği” ibaresinin eklenerek, devlet ve toplum bazlı şiddet ve ayrımcılık gören LGBT bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin garantiye kavuşturulması için ilk defa 2001 yılı 1 Mayıs mitinginde Ankara'da sesini yükseltmişti. O günden bu yana eşitlik maddesinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini kapsayacak şekilde düzenlenmesi talebi sürüyor. Hatta bu talep artık yalnızca LGBT hareketi tarafından değil, feminist hareket tarafından da sahipleniliyor.

Bu talep gerek LGBT gerekse feminist hareket tarafından defalarca gündeme getirildiği hâlde, talep üzerine hükümet kanadından tartışma dahi başlatılmıyor. LGBT örgütlerin de bileşeni olduğu ve Türkiye çapında 86 kadın örgütünden oluşan Anayasa Kadın Platformu bu talebi defalarca gündeme getirdi. Anayasa Kadın Platformu anayasa taslağı çalışmalarının ilk gündeme getirildiği 02 Ekim 2007 tarihinde yayımladığı basın bülteninde bu talebi; **“Kadın örgütleri olarak Anayasa taslağının 9. maddesi konusunda ortak önerimiz aşağıdaki gibidir:**

Herkes dil, ırk, renk, etnik köken, cinsiyet, cinsel yönelim, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep, medeni hal ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Kadınlara karşı doğrudan ve dolaylı, her türden cinsiyet ayrımcılığı yasaktır. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, kadın erkek eşitliğinin fiilen hayata geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Kadınların ve erkeklerin hayatın her alanında fırsat ve uygulama eşitliğine sahip olması hedefine ulaşılan kadar, devlet bu fiili eşitliğin sağlanması için kota dahil hukuksal ve kurumsal geçici ve özel önlemler alır. Bu önlemler bir ayırım olarak mütalaa edilmez.” şeklinde ifade etti. O tarihten sonra da Anayasa Kadın Platformu Anayasa taslağı çalışmaları ile ilgili katıldığı her zeminde bu talebi dile getirmeye devam etti.

Kaos GL Derneği ise, 24 Ekim 2007 tarihinde Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, Başbakan ile TBMM'deki ilgili komisyon başkanlarına bir mektup göndererek, Anayasa'daki eşitlik

maddesine "cinsel yönelim" ibaresinin eklenmesini ve eşcinsel realitesinin tanınmasını talep etti.

LGBT örgütleri, 20 Kasım 2007 tarihinde Anayasa LGBTT Komisyonu'nun kurulduğunu açıkladılar. Bu komisyon 16 Şubat 2008 tarihinde Ankara ve İstanbul'da meclise kart atma eylemi yaparak Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu'ya "**Anayasaya cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği eklenmesini talep ediyorum**" yazılı kartlar gönderdiler.

Kaos GL Derneği tarafından gerçekleştirilen "Türkiye'de Eşcinsel Olmak" söyleşileri kapsamında, 19 Mayıs 2008 tarihinde gerçekleştirilen "Sivil Anayasa'da Eşcinsel Olmak" başlıklı söyleşide Ka-Der Genel Başkanı Av. Hülya Gülbahar, Kaos GL Derneği'nden Ali Erol ile Lambda İstanbul LGBTT Derneği'nden Özlem Çolak, LGBTT bireylerin Anayasa'nın eşitlik maddesi ile ilgili taleplerini irdelediler.

İzmir'de bulunan Siyah Pembe Üçgen LGBTT Derneği, 17 Nisan 2010'da İzmir'de gerçekleştirdikleri basın açıklamasında bu talebi; "**Bunca baskı ve cinayetin hedefi haline getirilen LGBT bireyler, son açıklanan Anayasa reform paketinde de görmezden geliniyor. Oysa yıllardır, LGBT örgütler tarafından dillendirildiği üzere; ilk etapta, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim ibareleri, Anayasanın eşitliği düzenleyen 10. maddesine eklenmelidir. Anayasa ve reformlar, LGBT bireyleri yok saymaya devam etmemelidir. LGBT bireylerin örgütlenme özgürlüğü garanti altına alınmalıdır.**" şeklinde ifade ederek yineledi.

Her yıl Kaos GL Derneği tarafından düzenlenen Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma'nın beşincisinde, 14 Mayıs 2010 tarihinde, Ankara'da gerçekleşen Anayasa Forumu'nda, LGBT bireylerin 10. maddenin değişmesi talepleri ele alındı. Günlük Gazetesi Yayın Yönetmeni Ayhan Bilgen'in modere ettiği foruma, Anayasa Mahkemesi Raportörü Osman Can konuşmacı olarak katıldı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Eski Yargıç Rıza Türmen *Milliyet* gazetesindeki köşesinde "Cinsel Azınlıkların Hakları" başlıklı bir yazı kaleme aldı.

Buna karşılık, LGBT bireylerin eşitlik talebine siyasilerden gelen en "naif (!)" ayrımcı yanıt ise hatırlarsak Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu'dan gelendi: "Toplum henüz buna hazır değil! Belki 22. yüzyılda".

Anayasa LGBTT Komisyonu Burhan Kuzu'nun bu yorumuna karşılık yaptıkları basın açıklamasında tepkilerini; "**Özgürlük ve eşitlik herkes için olacaksa cinsel yönelim ayrımcılığı ortadan kaldırılmalı ve temel insan haklarından olan eşcinsel hakları tanınmalıdır. AKP, özgürlük ve eşitlik için 22. yüzyılı beklemelerini söyleyerek, eşcinsellerin temel insan haklarını gasp etmektedir. TBMM Anayasa**

Komisyonu Başkanı AKP’li Burhan Kuzu’nun, anayasal eşitlik ve özgürlük taleplerini birbirine şart koşarak haklar hiyerarşisi dayatmasını eşcinsel örgütleri olarak kabul etmiyoruz! Hükümet önce, “toplumun her kesimini kapsayan bir anayasa” yapacağını ilan etti. Ardından, Anayasa önerisinin Meclis’e sunulması öncesinde, 'toplumun tüm kesiminden sağlanacak katkıları' beklediklerini açıkladı. Eşcinseller olarak bizler de hazırlanmakta olan ‘Sivil Anayasa’nın taraflarından biri olacağımızdan Sivil Anayasa hazırlık sürecini takip ettik. Uygulamada tarafı olacağımız anayasanın eşcinsel realitesini tanıyacak şekilde 'eşitlik' ilkesine 'cinsel yönelim' ile 'cinsiyet kimliği' ibarelerinin eklenmesini eşcinsel örgütleri olarak istedik. Cumhurbaşkanlığı, talebimizin kendilerine ulaştığını bildirdiği halde, Başbakanlık ve Anayasa Komisyonu Başkanlığı toplumsal bir katkı olarak sunduğumuz taleplerimizin kendilerine ulaştığına dair bir geri bildirimde bulunmadı. Bugün TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu’nun *Milliyet* gazetesinde yayımlanan 'Eşcinseller de eşitlik istiyor, verecek miyiz? Tabii ki vermeyeceğiz!' açıklaması hükümetin eşcinsellerin taleplerini görmezden gelen ayrımcı politikasını da doğruluyor. Eşitlik için yüz yıl beklemeyeceğiz. Eşcinsellerin anayasal eşitlik ve özgürlük talepleri, önyargılara kurban edilecek fanteziler değildir. Eşcinsel kadınlar ve erkekler olarak yaşam hakkı, çalışma hakkı, eğitim, ifade ve örgütlenme haklarımızın ihlal edilmemesini ve yasal güvence altına alınmasını istiyoruz. Sırf cinsel yönelimimizden dolayı en temel insan haklarından mahrum bırakılmayı kabul etmeyecek ve eşitlik için 22. yüzyılı beklemeyeceğiz. Anayasa LGBTT Komisyonu olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasasının tüm vatandaşlarının insan haklarını koruyan ve tüm ayrımcılıkları önleyen maddeleri içerecek şekilde düzenlenmesini önemseyeceğimizi ve talep ettiğimizi bir kez daha hatırlatırız. Sivil Anayasa’da, 'eşitlik'i düzenleyen maddeye, 'cinsiyet'in ardından 'cinsel yönelim' ve 'cinsiyet kimliği' ibareleri eklenmelidir” şeklinde ifade etmişti.

LGBT örgütler bu talebi 2001 yılından beri çeşitli vesilelerle dile getirirken, bu talep karşılığını bulmadığı gibi, LGBT bireylere yönelik şiddet ve ayrımcılık da artarak devam etti. Sokakta ve evlerinde polis ve toplum şiddetine uğrayan, kamusal alana adım attıkları anda sırf kamusal alanda buldukları için para cezasına çarptırılan, öldürüldüklerinde katillerine haksız tahrik indirimi verilen transgender kadınlar, homofobik baskıyla ailelerinde, çevrelerinde ve işyerlerinde açılmayan, açıldıklarında işten atılan, zorla evlendirilen, birliktelikleri yasal güvenceye alınmayan LGBT bireyler yalnızca diğer vatandaşlarla eşit haklara sahip olmak, temel hak ve özgürlüklerden eşit olarak yararlanmak için istiyorlar bu değişikliği oysaki. Bu talebe karşılık ise hükümetin bakanı Selma Kavaf'ın LGBT bireyleri

“hasta (!)” ilan eden açıklamasından başka bir ses gelmiyor hükümet kanadından. Böylece ayrımcılık körükleniyor.

Selma Kavaf'ın hastalık açıklamasına ilişkin tartışmayı bir yana bırakırsak, Anayasa'nın eşitlik maddesine “cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği” ibarelerinin eklenmemesinin neye tekabül ettiğini irdelemek dahi, Anayasa tartışmalarının bu hâliyle toplumun tüm kesimlerini kapsamak iddiasında olmadığını göstermeye yeter.

Öncelikle, LGBT bireyleri eşitlik maddesi ile garanti altına almayı reddetmek esasen “Siz o kadar da eşit değilsiniz, böyle kalmaya da devam edin” demenin açık ifadesidir. Her ne kadar ayrımcılık itirazına karşı Anayasa'nın 10. maddesinin tüm kesimleri kapsadığı ve yeterli olduğu iddia edilse de, insanın aklına ister istemez “Madem tüm kesimleri kapsıyor ve LGBT bireyler de eşit vatandaşlar, bunu Anayasa'ya yazarak altını çizmenin ne sakıncası var o zaman?” sorusu geliyor. “Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği” ibaresini açıkça yazmaktan imtina etmek, hükümetin de pekâlâ LGBT bireylerin eşit olmadıklarını bildiğinin bir göstergesi. Yoksa zaten eşit olursa ne LGBT bireyler on yıldır bunu dile getirir ne de hükümet kanadı anayasaya eklemek konusunda ayak direr.

Eşitlik maddesindeki değişiklikten imtina gerekçesi de ayrımcılığın başka bir açık göstergesi. “Toplum henüz buna hazır değil” demek, LGBT bireylerin toplumca kabullenmediğinin ve siyasi iradenin de bu ayrımcılığa karşı toplumla işbirliği yapmayı tercih ettiğinin açık bir ifadesidir. Bu ifade ayrıca, toplumsal çoğunluğun ayrımcılık uyguladığı gruplara karşı siyasi iradenin de çoğunluğun yanında yer alacağını, ötekileştirilen toplumsal kesimlerin haklarını güvenceye almak konusunda irade göstermeyeceğini, ayrımcılığa uğrayanları temsil etmeye gönüllü olmadığını açıkça teşhir etmektedir.

Anayasa taslağında kadın, çocuk, engelli ve yaşlılar gibi toplumsal alanda fiilen eşit olmayan dezavantajlı gruplara özel düzenleme getirilmesi, eşitlikçi sosyal devlet olduğunu anayasa ile deklare eden Türkiye Cumhuriyeti açısından zorunlu bir durumdur. Gerçek eşitlik, tüm vatandaşların eşit olduğunu ifade eden düzenlemelerle gerçekleştirilemez. Zira her vatandaşa eşit fırsat tanılsa bile, vatandaşlar arasındaki sosyal ve ekonomik statü, kültürel fark, cinsiyet, din, dil, milliyet, eğitim durumu, engellilik, yaş gibi ayrımlardan dolayı vatandaşların fırsata erişim konusunda eşit olmayacakları tartışmasızdır. Bu anlamda gerçek eşitlik vatandaşları eşit olarak varsayarak değil, ancak fiili eşitsizliği ortadan kaldıracak pozitif ayrımcı düzenlemelerle tesis edilebilir.

Anayasa taslağı bu haliyle kadın, yaşlı, engelli ve çocukları, dezavantajlı grupların varlığını ve fiilen eşitlikten yararlanmaları için özel düzenlemeye ihtiyaç olduğunu kabul ederken, bunlar dışında kalan dezavantajlı grupları güvence altına almak istemediğini de teyit etmektedir. Bu

haliyle Anayasa taslağı yalnızca LGBT bireylere karşı değil, diğer pek çok dezavantajlı gruplara yönelik ayrımcılık ve eşitsizliğin somut bir kanıtıdır.

Kaldı ki, Anayasa taslağındaki değişiklikler ne işçi haklarına ne azınlık haklarına ilişkin bir yenilik getirmemektedir. Sosyal devlet ilkesinin yoksulluğa karşı ne şekilde ortaya konacağı, özelleştirmeler, ifade ve basın özgürlüğü gibi toplumun geniş kesimlerini ilgilendiren meselelerde tek bir değişiklik öngörüsü dahi olmayan taslağın, gerçek anlamda bir toplumsal ve siyasi dönüşüm hedefi olmadığı, olan bitenin terazinin kimin tarafına kayacağı tartışmasından ibaret olduğu, taslağın kendisi tarafından ortaya konulmuş durumdadır.

Oysa LGBT bireyler, diğer pek çok ötekileştirilen kesim gibi, eşitliğin ne olduğundan başlayarak, temel hak ve hürriyetlerin niteliği, özel hayatın gizliliği, konut dokunulmazlığı, haberleşme özgürlüğü, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, aile, sendikal haklar, sağlık hakkı, sosyal güvenlik hakkı, kamu hizmetine girme hakkı gibi temel meselelerin de tartışılmasını ve toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde düzenlenmesini talep ediyorlar. Hatta bu hakların bir kısmını toplumun yalnızca ötekileştirilen kesimleri değil, daha geniş kesimleri de talep ediyor. Ancak gösterilen siyasi irade toplumsal talepleri göz ardı eden ve güçler dengesine odaklanmış bir tablo sergiliyor. Mevcut Anayasa toplumun anayasası olmadığı gibi, ortaya konan değişiklikler de motivasyonlarını toplumdan almadıklarını ortaya koyuyor.